

Skogen kan sägas vara en del av den svenska folksjälen och har fungerat som inspirationskälla inom konst och litteratur. Var skulle John Bauer kunna få inspiration till sina sagotroll idag?

Tema: skog

INNEHÅLL

Ledare	2
Svensk skogspolitik	3
Globalt om skog	4
Utdöenden	5
CBM och skogen	6
Miljömärkning av skog	7
Pågående forskning	8
ArtDatabanken	
En dag i verkligheten	10
Konferensdags	11
Nya medarbetare	11
Ringlav	11
Litteraturtips	12
Debatt om naturvård	13
Notiser	14
Diverse	16

Långt kvar till miljömålen

En utvärdering av skogspolitiken visar på stora framsteg när det gäller naturvårdsarbetet. Samtidigt kan man konstatera att det finns mycket kvar att göra innan miljömålen inom skogsbruket nås.

Sidan 4

Många arter på väg att dö ut

Det intensiva skogsbruket har påverkat livsmiljön för många arter. Mer än 700 arter riskerar att försvinna om inget görs snabbt.

Sidan 8

Debatt om naturvården i skogen

Debatten om skogen är intensiv. Biodiverse presenterar här två artiklar som kommenterar naturvården, eller kanske snarare bristen på naturvård, i skogen.

Sidorna 10 och 13

Hållbara lösningar

Verkligheten kan beskrivas på olika sätt. Vissa hävdar att det går utför med naturvärden i skogen. Andra vill hellre peka på den positiva naturvårdsutvecklingen inom sektorn under 1990-talet. Vem har rätt?

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket presenterade i början på året sin utvärdering av skogspolitiken. Den sammanfattande bilden av resultatet som kom fram via massmedia var huvudsakligen att det varit en positiv utveckling av naturvärden, medan det fanns stora problem inom produktionsområdet, framförallt när det gäller återväxten och röjningen. Läser man rapporterna noggrant får man givetvis en mer nyanserad bild där myndigheterna slår fast att det krävs en klar förstärkning även för att nå miljömålet.

Arter och människor

Att kämpa för den biologiska mångfalden i skogen ligger helt i linje med CBMs övergripande uppgift att föra ut mångfaldskonventionen. Men den kampen måste drivas tillsammans med markägarna, inte mot markä-

garna. En viktig princip i mångfaldskonventionen är uthålligt nyttjande. Vi måste också sätta oss in i ekonomiska, sociala, juridiska och kulturhistoriska aspekter. Vi måste förstå varför människor handlar som de gör. Vi måste kombinera arter och människor. För att lösa problemen krävs både naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning.

CBMs nya forskningsprogram "Naturvårdskedjan" är ett exempel på ett sådant tvärvetenskapligt angreppssätt för att lösa konkreta naturvårdsproblem.

Många frågor kvar att lösa

Den ideella naturvärden är otålig och kräver snabb handling. Det är bra. Med sin stora artkunskap och fälterfarenhet fyller de en viktig funktion. Men det finns dock inga enkla lösningar på hur miljömål och produktionsmål i skogen ska samsas. Problemen och frågeställningarna är många. Vilka delmål bör vi ha, hur bör skogen skötas för att bibehålla naturvärden på landskapsnivå, vilka områden bör sparas respektive brukas, hur löser man problemet med

den ojämna fördelningen av naturvärdena, vem ska betala, hur mycket kan man kräva av markägarna, hur och var bör man restaurera naturvärden, vilka styrmedel krävs för att åstadkomma förändring m.m. För att lösa detta krävs forskning och konstruktiva förslag, inte en återgång till 1970-talets pajkastning.

CBMs senaste rapport om populationsutveckling hos skogslevande arter, skogsstyrelsens och naturvårdsverkets senaste utvärderingar och den ideella naturvårdens observationer pekar alla åt samma håll: vi kommer inte att nå miljömålet utan att höja ribban och öka ansträngningarna. Vi är inte på gång att lösa problemet, vi har bara börjat. CBM kommer att bidra till arbetet genom forskningsinitiativ och diskussionsforum.

Urban Emanuelsson

Centrum för biologisk mångfald

Riksdagen beslöt 1994 att bilda ett centrum för att samordna och stimulera forskning om biologisk mångfald. Detta var en följd av den internationella konventionen som Sverige skrev under i Rio 1992.

Centrum för biologisk mångfald (CBM) startade sin verksamhet hösten 1995. Förutom initiering och samordning av forskning, ägnar man sig åt fortbildningskurser, seminarier och information om biologisk mångfald.

CBM är en gemensam arbetsenhet för Uppsala universitet och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Det är förlagt till Naturicumhuset i Bäcklösa, Ultuna. Föreståndare är:

Urban Emanuelsson, CBM, Box 7007, 750 07 Uppsala
Telefon: 018 - 67 27 30 Telefax: 018 - 67 35 37
E-post: Urban.Emanuelsson@cbm.slu.se

Styrelse

Roland von Bothmer (ordförande), SLU, Institutionen för växtvetenskap, SLU, Alnarp

Jan Bengtsson, SLU, Institutionen för ekologi och växtproduktionslära, Uppsala

Johan Bodegård, Naturvårdsverket, Stockholm

Kjell Danell, SLU, Institutionen för skoglig zoöekologi, Umeå

Honor Prentice, Lunds universitet, Institutionen för systematisk botanik

Fredrik Ronquist, Uppsala universitet, Institutionen för evolutionsbiologi, systematisk zoologi

Brita Svensson, Uppsala universitet, Institutionen för evolutionsbiologi, växtekologi

Centrum för biologisk mångfald

Utvärdering av skogspolitiken:

”Ytterligare åtgärder krävs för att nå miljömålet”

Hur påverkar skogspolitiken naturen i skogen? En slutsats i den senaste utvärderingen är att det har varit en positiv utveckling av naturvårdsarbetet, men det är ännu inte tillräckligt bra. En femtedel av föryngringsavverkningarna håller inte måttet ens enligt lagens minimikrav.

Enligt Skogsvårdslagen ska markägaren ta generella hänsyn vid alla skogsbruksåtgärder. Det kan handla om att bevara enskilda träd som är värdefulla för naturvärden, att bevara hela biotoper eller att ta hänsyn i kantzoner. Skogsvårdsorganisationen studerar i vilken mån markägare tar hänsyn genom att besöka ett antal slumpvis utvalda bestånd både före och efter avverkning. Givetvis informeras inte markägare om detta. Undersökningarna har under åren

Foto: Johnny de Jong

lopp utförts på lite olika sätt men man kan ändå jämföra utvecklingen av naturhänsyn sedan drygt tio år tillbaka. Man har konstaterat att det var en kraftigt positiv utveckling i början av 1990-talet. I den första kontrollen (1989-91) kom inte mer än hälften av föryngringsavverkningarna upp till skogsvårdslagens krav. I den följande kontrollen (1992-93) ökade siffran till 74 procent.

Idag lämnas betydligt mer träd på dagens hyggen än i början av 1990-talet, men den positiva trenden tycks nu ha stannat av och fortfarande när en femtedel av föryngringsavverkningarna inte upp till lagens krav.

Arealen avsättningar har ökat

Ett annat positivt tecken är att arealen frivilliga avsättningar i form av hänsynsområden har ökat. Vid mitten av 1990-talet hade 320 000 ha frivilligt undantagits från skogsbruk. I den senaste undersökningen uppgick siffran till 807 000 ha.

Ett hänsynsområde definieras som en yta större än 0,5 ha med produktiv skogsmark som undantas från skogsbruk eller sköts med naturvårdsinriktning utan ersättning från staten.

En trolig förklaring till ökningen är att många markägare under senare år blivit certifierade. I certifieringsstandarden finns det krav på att en viss procent av den produktiva skogsmarken ska

Den generella hänsynen i skogsbruket måste fungera bättre, enligt den senaste utvärderingen.

FAKTARUTA

Den nuvarande skogspolitiken genomfördes 1993. Sedan dess har Skogsstyrelsen vid två tillfällen utvärderat effekterna av skogspolitiken. Den senaste utvärderingen gjordes i samarbete med Naturvårdsverket och omfattade en mängd olika aspekter både på produktions- och miljöfrågor. I rapporten ”Skogspolitisk historia” ges en bakgrundsbeskrivning till hur skogspolitiken vuxit fram och vilka konsekvenser det haft för bl.a. biologisk mångfald. I rapporten ”Framtidens skog” skissas ett scenario för framtiden med utgångspunkt från de förutsättningar som gäller idag för produktion och miljö.

avsättas. En annan förklaring kan vara att många markägare skaffat sig Gröna planer, med liknande krav. När Skogsvårdsorganisationen har tittat närmare på kvaliteten på de avsatta objekten visar det sig dock att endast 25 procent håller hög kvalitet. Den totala arealen avsättningar med höga naturvärden uppgår alltså till ca 200 000 ha.

Kantzoner vid vattendrag

Några skogsvårdsstyrelser har gjort omfattande undersökningar av hänsyn vid vattendrag. Man har registrerat kantzons bredd och kvalitet, och även jämfört gamla och nya hyggen. Det visade sig att kantzoner lämnas vid endast vid hälften av alla avverkningar. Ju bredare vattendrag desto större sannolikhet att man lämnar kantzoner. Vid 60 procent av de vattendrag som var 2 meter eller smalare lämnades inte någon kantzon.

Av de kantzoner som lämnas består 80 procent av skog yngre än 60 år. Det är alltså endast i undantagsfall som man lämnar en kantzon av naturvårdsskäl. Detta dåliga resultat är trots allt en förbättring om man jämför med hyggen som är äldre än 10 år.

Slutsatser

Myndigheterna konstaterar själva att även om det varit en positiv utveckling så krävs det ytterligare åtgärder för att miljömålet ska nås. Att 20 procent av föryngringsavverkningarna inte kommer upp till lagnivån är ett dåligt resultat. Lagnivån är den hänsyn man kan kräva av markägaren enligt Skogsvårdslagen. Enligt skogspolitiken förväntas markägaren dock ta mer hänsyn än lagnivån, och man brukar i stället prata om rådgivningsnivån. Det är snarare denna nivå som är intressant att utvärdera mot. I den senaste undersökningen hade endast 29 procent av föryngringsavverkningarna gjorts med hänsyn enligt rådgivningsnivån. Det är också oroande att den generella hänsynen

tycks ha stagnerat på denna låga nivå.

Resultatet från vattenundersökningen kan jämföras med Skogsstyrelsens policy i vattenfrågor. I denna står det bl.a.: *"Vid alla skogliga åtgärder bör en funktionell kantzon mot vattenmiljöer eftersträvas."* När det gäller kantzonens bredd konstaterar man: *"Riktlinjen är att kantzonen normalt bör vara 10 meter bred vid vattendrag som är vattenförande året runt."* Mot bakgrund av detta måste man anse att även hänsyn vid vattendrag fungerar dåligt.

När det gäller avsättningar finns det anledning att vara optimist. Efter hand som fler företag blir certifierade och fler markägare skaffar sig Gröna planer kommer de frivilliga avsättningarna att öka. Om naturvården ska vara kostnadseffektiv bör naturligtvis rätt områden avsättas i framtiden, det vill säga områden som faktiskt har höga värden.

Ökad rådgivning

Skogsstyrelsens recept för att förstärka miljöarbetet är huvudsakligen ökad rådgivning och att i större ut-

sträckning möta markägare innan avverkning. Det är också det redskap som dominerat under hela perioden med den nuvarande skogspolitiken. Man har bl.a. genomfört ett antal stora informationskampanjer som behandlar både produktions- och miljöfrågor. Satsningen på rådgivning var nog effektiv i början på 1990-talet, men sedan dess har personalen minskats avsevärt. För närvarande får ca en femtedel av skogsägarna personlig kontakt med personal från Skogsvårdsstyrelsen inför en avverkning. Såvida det inte blir en avsevärd förstärkning av Skogsvårdsstyrelserna kommer inte rådgivning räcka långt för att nå miljömålet.

Johnny de Jong, CBM

Mer att läsa

Rapporten om Skogsvårdsorganisationens utvärdering av skogspolitiken finns att hämta på www.svo.se. Mer att läsa om CBMs bedömning av naturvårdsarbetet i skogen finns i rapporten *Populationsförändringar hos skogslevande arter i relation till landskaps utveckling* (CBMs skriftserie nr 7).

Globalt skogssamarbete kan ge resultat

Konventionen om biologisk mångfald (CBD) har lyckats ena sig om ett relativt konkret arbetsprogram för skog. Det är det första mera konkreta skogsprogrammet någonsin på global nivå. Programmet fastställdes under det senaste tekniska och vetenskapliga mötet inom konventionens arbete, SBSTTA, i november förra året. Arbetsprogrammet innehåller konkreta åtgärder för att skydda värdefull skog, för att uppnå hållbart skogsbruk och för att övervaka att detta fungerar. Dessutom innehåller det åtgärder mot illegala avverkningar, och det banbrytande är att detta problem överhuvudtaget erkänns i ett globalt forum.

Viktigt möte i april

Nästa partsmöte för CBD är i Haag

den 8-19 april 2002 då bland annat frågorna kring skog och biodiversitet förväntas få stor uppmärksamhet. Då ska skogsprogrammet förhandlas och förhoppningsvis beslutas om. Förhoppningsvis blir programmet antaget utan att urvattnas allt för mycket. En annan viktig del är att se till att det finns tillräckligt med resurser för genomförandet.

Inför mötet i Haag driver Greenpeace kampanjen "Ancient forest summit" där man betonar att detta är sista chansen att rädda världens få återstående naturskogar. Ett av Greenpeace förslag är en global fond för att få ekonomiska medel till att stoppa avverkningen av hotade skogar med stora naturvärden runt om i världen.

Andra frågor som ska tas upp på partsmötet är en strategisk plan för

konventionens fortsatta arbete, tillträde till och rättvis fördelning av vinster från genetiska resurser, främmande arter, indikatorer, taxonomi, ekosystemansatsen, traditionell kunskap, finansiella frågor, m.m. Bland annat driver världsländet Holland en fråga om att försöka få till stånd en ny global finansieringsmekanism för skogsskydd. Hollands förslag ligger mycket nära det Greenpeace vill. Sverige är mycket negativ till nya finansiella mekanismer eller fonder rent generellt eftersom man anser att det finns tillräckligt många och att det är bättre att bygga på och utveckla de befintliga (däremot är Sverige i grunden positivt till att satsa mera på bistånd, och vi hör definitivt till de större nettogivarna).

Linda Hedlund,
Miljödepartementet

Vad händer med skogens växter och djur?

Det intensiva skogsbruket har satt djupa spår i våra skogar. Över hundra arter har försvunnit från skogen de senaste 200 åren och för flera av de hotade arter som finns kvar kan det redan vara för sent.

Människan har påverkat skogslandskapet allt sedan stenåldern. I början var påverkan måttlig och begränsad till några få områden. För ungefär 300 år sedan började landskapet i södra Sverige skötas mer intensivt, och i norra Sverige kom den mer intensiva skogsbruksperioden igång på allvar för 100 år sedan. Det mer storskaliga trakthyggesbruket fick sitt genombrott på 1950-talet och sedan dess har i stort sett hela det svenska skogslandskapet omvandlats till produktionsskogar som har få likheter med det förhistoriska skogslandskapet. Hur har då skogslevande arter klarat av förändringarna? Helt klart är att arternas har påverkats, och att det finns vinnare och förlorare. Frågan diskuteras utförligt i CBMs senaste rapport: *"Populationsförändringar hos skogslevande arter i relation till landskapets utveckling"*.

Arealen gammelskog har halverats

Redan på 1920-talet började Riksskogstaxeringen att samla in data om skogen. År 1983 tillkom Ståndortskarteringen som studerar förändringar av mark och vegetation på

23 000 fasta provytor. Tack vara denna datainsamling kan vi få en bra bild av hur skogen har förändrats.

Några faktorer som är särskilt intressanta när det gäller biodiversitet är skogens ålder, areal lövskog, lövinslag i barrskog, skogens struktur (täthet och variation), areal blöta skogar, tillgång på död ved samt gamla och grova träd. Siffrorna från Riksskogstaxeringen visar att arealen gammal skog (skog som är äldre än 160 år) har halverats sedan 1950-talet. Andelen ungskog (yngre än 40 år) täcker nu nästan halva skogsmarksarealen. Skogarna har också blivit betydligt tätare och mer homogena. Arealen blöta skogar av alla beståndstyper har minskat kraftigt. Arealen äldre lövrik skog har också minskat kraftigt. Mängden död ved och grova träd minskade kraftigt redan innan Riksskogstaxeringen började samla data.

Minskad mångfald

Givetvis har ett antal arter gynnats av det intensiva skogsbruket. Flera arter av sångare gillar de nya täta skogarna. De stora hyggena tilltalar älg, rådjur, kruståtel, mjölkört m. fl. An-

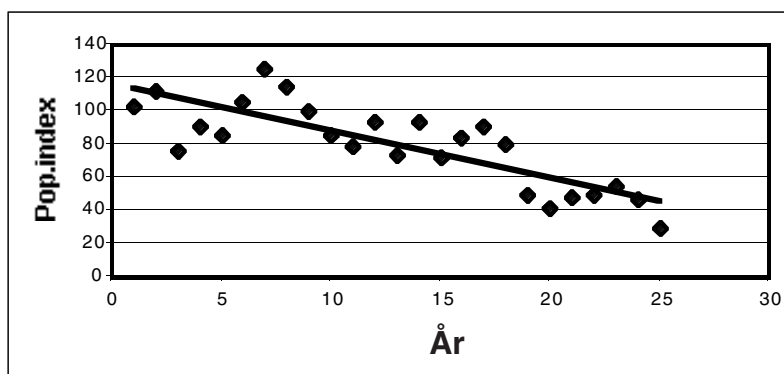
talet förlorare är dock större, och det största problemet är att förlorarna ofta är specialister på vissa substrat eller biotoper. Ibland kan de skogslevande arterna hitta tillräckligt bra substrat i andra miljöer. Vedlevande insekter som föredrar solexponerade lövträd kan t.ex. hitta detta i jordbruksområden, eller i tätorter. Problemet är större för arter som kräver en sluten ostörd miljö, eller för arter som kräver speciella störningar som t.ex. brand.

Kritiskt läge

Under de senaste 200 åren har mer än 100 skogslevande arter försvunnit. Att det inte är fler beror dels på att utdöendeprocessen i början är långsam och på att den mest intensiva skogsbruksperioden påbörjades relativt nyligen. Arterna har inte hunnit försvinna. Efterhand som landskapet förändras så isoleras små populationer i de resterande biotoperna. Ju mer isolerade populationerna blir desto mindre kontakt finns det mellan delpopulationerna och desto större är risken för utdöende. Även om populationen är dödsdömd kan det ta lång tid innan sista individen försvinner. Vi har gott om arter som befinner sig i det här kritiska läget. Under de senaste 10 åren har ca 700 skogslevande arter minskat kraftigt och bedöms därför vara hotade. Även ett antal vanliga skogslevande arter har minskat de senaste 10 åren, men populationerna är fortfarande så stora att de inte kommer att försvinna under den närmaste tiden.

Flera av våra vanliga skogslevande mesfåglar har minskat. Diagrammet visar populationsutvecklingen hos talltitan sedan 1975. (Källa: Sören Svensson 2000. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport 1999. Lunds universitet.)

Foto: Ulrik Lötberg

Exempel på sådana vanliga arter som minskar kraftigt är talltita, entita, mustaschfladdermus, gråsidning och blåbär (den sistnämnda har dock ökat i utbredning).

Har det "nya" skogsbruket lyckats vända trenden?

År 1993 infördes den nya skogspolitiken med jämställda miljö- och produktionsmål. På miljösidan lades större tyngd på generella hänsyn och frivilliga avsättningar. Både ekonomiska stöd och avgifter minskade. Skogsägarna fick större frihet, men också ett större ansvar. Undersökningar har visat att de flesta skogsägare tagit till sig detta och att hänsy-

nen faktiskt blivit betydligt bättre. Någon positiv förändring i populationsutvecklingen hos de mest utsatta arterna som kan relateras till skogspolitiken har vi dock inte lyckats påvisa. Det kan bero på flera saker. En förklaring kan vara att informationen är otillräcklig, eller att för kort tid har förflutit för att kunna påvisa förändringar. Det tar tid att öka mängden död ved, att öka lövandelen och att restaurera landskapet. Det tar också tid för arter att bygga upp populationerna igen. I vissa fall är dock populationsstorleken så liten och fragmenteringen av populationen så stor att arten inte kan återhämta sig även om landska-

pet restaurerats. Ytterligare en förklaring kan vara att hänsynen inte når upp till den miniminivå som krävs för att vända trenden.

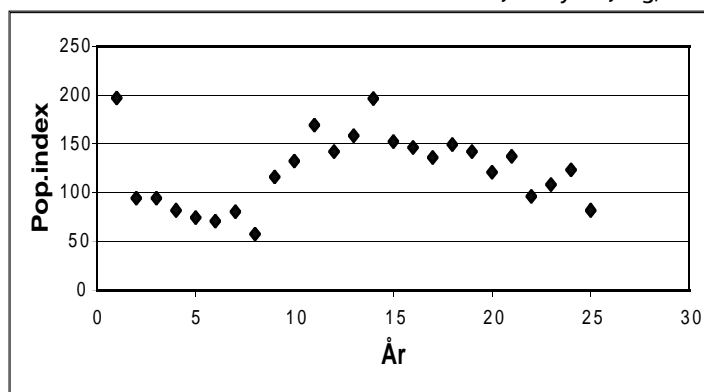
Framtiden?

Allt talar för att även om skogsbruket uppfyller alla krav på ökad miljöhänsyn kommer den negativa trenden att bestå ytterligare ett antal år. Nu slår emellertid Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket fast att hänsynen inte är tillräckligt bra. För att nå målet måste alltså naturvårdsarbetet bli betydligt bättre. Det räcker inte heller med att bevara de områden som har höga värden, landskapet måste också restaureras med aktiva åtgärder.

Foto: Håkan Tunón

Orren tycks ha minskat kraftigt under de senaste tio åren. Denna minskning kommer dock efter en lika kraftig ökning under 1980-talet. (Källa: se sid. 5)

Johnny de Jong, CBM

Skogsarbetet fortsätter på CBM

Ett antal rapporter som presenterats i början av 2002 av Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och CBM konstaterar samma sak: naturvårdsarbetet i skogen fungerar inte riktigt bra. Det har förvisso varit en positiv utveckling i början på 1990-talet, men denna har mattats av och det nuvarande arbetet räcker inte för att nå målen. Ett stort antal arter missgynnas och riskerar att försvinna inom kort. Hur får vi en effektivare naturvård?

Skog i naturvårdskedjan

CBMs uppgift är att bedriva och initiera forskning som är relevant för naturvårdsarbetet i skogen. Just nu gör vi detta i första hand genom vårt forskningsprogram Naturvårdskedjan. Forskningen handlar inte bara om skog utan också om jordbruksmark, våtmark, strandängar mm. Än så länge är ett forskningsprojekt om

skog påbörjat. Det handlar om biotopkvaliteter i röjnings- och gallringsskogar. Under våren kommer ett antal nya forskningsprojekt att startas, men vad de ska handla om är ännu inte klart. Resultaten från forskningsprojekten i Naturvårdskedjan kommer framförallt att föras ut på årliga konferenser som i första hand riktar sig till myndigheter och forskare.

Publikationer och seminarier

Förutom forskningsprojekten i Naturvårdskedjan kommer CBM att göra litteratursammanställningar där olika aktuella problem inom skogsbrukets naturvårdsarbete belyses. Den första rapporten "Populationsförändringar hos skogslevande arter i relation till landskapets utveckling" har nyligen presenterats (kan beställas av SLU Publikationstjänst, tel.

018-67 10 00, eller genom att skicka e-post: publikationstjanst@slu.se.)

Problem med nyckelbiotoper

Nästa arbete kommer att handla om problemen kring skydd och skötsel av nyckelbiotoper. Nyckelbiotopsbegreppet har fått en mycket viktig betydelse inom det skogliga naturvårdsarbetet. Det finns dock många problem: nyckelbiotoper avverkas, av flera orsaker registreras inte alla nyckelbiotoper, det brister både i skydd och i skötsel, fördelningen av nyckelbiotoper är ojämn mellan markägare mm. Vi kommer att visa avskräckande exempel på hur det inte borde fungera och diskutera olika idéer till lösningar. Publikationen kommer att följas av ett diskussionsseminarium.

Johnny de Jong, CBM

Certifieringen i Sverige

Sverige har en ledande position bland världens länder när det gäller miljömärkning av skog. Ändå finns det en del att förbättra även här. Nu håller den svenska miljömärkningsstandarden FSC på att ses över.

När Sverige 1998 införde en nationell standard för certifierat skogsbruk var man först i världen. Idag är 10 miljoner hektar (ca 45 procent) produktiv skogsmark certifierad enligt FSC (se faktaruta). Internationellt sett ligger Sverige långt framme och svensk certifierad skog står för en dryg tredjedel av all certifierad skog i världen.

Det tycks finnas en stor och växande marknad för miljöcertifierat virke. När det gäller tropiska trä möbler är efterfrågan i Sverige mycket stor på FSC-märkta produkter. Det relativt stora miljömedvetandet om förstörelse av tropisk skog spelar antagligen in.

Idag har sju länder en godkänd FSC-standard, men arbete pågår i flera länder, bl. a. Finland, Danmark, Estland, Chile och Indonesien.

Otydliga regler

Det certifierade skogsbruket i Sverige har kritiserats från miljöhall. Kritiken gäller både brist på efterlevnad av reglerna och att reglerna i sig ibland är otydliga eller svaga.

En rapport från Naturskyddsföreningen och WWF om hur naturhänsynen i FSC fungerar i praktiken, visar att vissa krav i standarden behöver omformuleras eller skärpas. Men det är inte bara FSC-standardens det är fel på. SNF och WWF menar att en skärpning av kraven från certifieringsorganisationernas sida också är nödvändig för miljön och för certifieringens trovärdighet. Man pekar också på att det i andra fall kan vara markägarna som är problemet när det gäller att införa FSC-standardens i det praktiska skogsbruket.

Peter Roberntz på svenska FSC-rådet (som ansvarar för standardrevisionen) menar att huvuddelen av kritiken mot den nuvarande FSC-standardens är just att den innehåller otydligheter. När det till exempel

gäller skogsbruk i vissa fjällnära skogar, förväntas förtydliganden kring begreppen "selektiv avverkning och extra stor naturhänsyn". Man kommer också titta närmare på begreppet nyckelbiotoper, för att hitta tydliga och funktionella sätt för hur detta ska tillämpas i fält.

Försök till samordning

När FSC infördes i Sverige valde de privata skogsägarnas organisationer att dra sig ur och gå med i det europeiska certifieringssystemet PEFC istället. Att ha två olika certifieringar kan förvirra för konsumenter och oklarheter kan uppstå om vad som är vad. Därför pågår det försök att samordna FSC med PEFC så att en och samma markägare ska kunna certifiera sig parallellt i båda systemen. Ett dokument kallat Skogsduvan har arbetats fram av en grupp med representanter från Natur-

FAKTARUTA:

Forest Stewardship Council (FSC) är en internationell oberoende medlemsorganisation med över 500 medlemmar från 60 länder. FSC har tagit fram internationella riktlinjer för ett hållbart nyttjande av världens skogar som successivt håller på att kompletteras med nationella och regionala regler. Reglerna är en sammanvägning av olika krav – hänsyn tas inte bara till miljön utan också till sociala aspekter som t.ex. lokalbefolkning, arbetarrättigheter och ursprungsbefolkningars intressen. Huvudkontoret ligger i Mexiko. Idag är mer än 27 miljoner hektar skog och plantager i 54 länder FSC-certifierade (mars 2002). PEFC står för Pan European Forest Certification.

Foto: Tommy Lennartsson

FSC-standardens innehåller bland annat krav på naturvårdsbränning.

skyddsföreningen, WWF, LRF-Skogsägarna och Skogsindustrierna. Dokumentet ska göra det enklare för markägare att se vilka krav som ställs på ett certifierat skogsbruk enligt båda dessa standarder.

Skillnaderna mellan systemen är bl.a. att FSC stöds av miljöförörelsen. Det gör däremot inte PEFC, av olika anledningar. Svenska Naturskyddsföreningen menar att PEFC har lägre naturvårdskrav än FSC. Bristen på konkreta krav på skogsskötseln gör att standarden i olika länder varierar starkt. Den europeiska miljöförörelsen har tagit avstånd från PEFC i ett gemensamt uttalande.

Det återstår alltså att se om den nya FSC-standardens i Sverige blir ett ännu bättre redskap för miljön, och om skillnaderna mellan de två märkningssystemen i Sverige kan överbryggas i praktiken.

Anna Burman, CBM

Läs mer på:

Svenska FSC-rådets hemsida: www.fsc-sverige.org
Naturskyddsföreningens hemsida www.snf.se, under rubriken skog.
Där kan du beställa rapporten "FSC i praktiken – naturhänsyn i den svenska FSC-standardens".

Kort om skogsforskning

Foto: Lena Gustafsson

Inventering av garnlav inom projektet Kväve 2002. Snipalandet, sept. 1999.

Kväve 2002

Hur påverkar kvävetillförsel den biologiska mångfalden i skogen? Det undersöks inom forskningsprogrammet Kväve 2002 som samordnas av Skog-Forsk. Slutrapporten kommer i mitten av juni.

Bakgrunden till projektet är att FSC-certifierade markägare som kvävegödslar på sina marker måste redovisa eventuella miljöeffekter av detta. Det ska göras senast vid utgången av år 2002.

I programmet Kväve 2002 ingår dels studier av kvävetillförselns inverkan på markens produktionsförmåga, dels ett antal projekt om effekten på biologisk mångfald.

Flera projekt studerar hygien upptagna i kvävegödslade skogar. Hur påverkas markvegetationen i

Naturvårdskedjan

Naturvårdskedjan är ett nytt forskningsprogram som koordineras av CBM. Där sammanfogas mål, styrmedel, åtgärder och utvärdering för att länka ihop till en fungerande kedja som kan ge en effektivare naturvård.

Flera projekt som berör skog kommer att finnas inom naturvårdskedjan men än så länge är endast ett av dem påbörjat. Detta handlar om biotopkvaliteter i röjnings- och gallringsskogar. Projektledare är Jan Ekman vid Uppsala universitet. Tillsammans med två doktorander kommer han att studera fördelning, spridning och reproduktion hos mesar och lavskrikor i olika barrskogsbiotoper.

För att kunna studera kvalitetsaspekter räcker det inte med att inventera och titta på art- och individantal. Det är också viktigt att titta på överlevnad och reproduktion. En miljö kan hysa många individer, men ändå vara en dålig miljö för överlevnad och reproduktion. För att studera spridningen och förflyttningar inom landskapet kommer genetiska markörer att användas.

Johnny de Jong, CBM

påföljande skogsgeneration och hur påverkas skalbaggar och vedsvampar knutna till högstubbar på dessa områden? Effekten på mossor och lavar på stenblock, tallstammar och lågor studeras också, bl.a. vad gäller garnlav *Alectoria sarmentosa*, som är en hänglav. Två litteraturstudier behandlar dels påverkan på blomning och frösättning hos växter, dels effekten på högre fauna.

Resultaten från projekten sammanställs för närvarande av Skog-Forsk. Slutrapporten ska redovisas 14 juni 2002. Förutom en syntes av projekten ska också rekommendationer ges rörande hur/om kvävegödsling ska bedrivas i ett framtida, FSC-certifierat skogsbruk.

Lena Gustafsson, SLU

En buffé för alla smaker

Död ved kan för en människa tyckas vara en ganska enhetlig vara. För vedlevande insekter är det däremot avgrundsstore skillnader mellan olika vedtyper. Detta har skalbaggs-samlare känt till länge, men på senare tid har forskning börjat kvantifiera hur stor variation i vedtyp enskilda arter kan tåla. Det är till exempel skillnad mellan olika typer av högstubbar och annan kvarlämnad ved. Vid en jämförelse mellan högstubbar av gran och stockar av samma trädslag visade det sig att en hel del arter förekom antingen i liggande eller stående ved. I en annan studie av vitryggig hackspett och lövträds-högstubbar, visade sig skillnaden mellan de två trädslagen asp och björk vara mycket stor.

Svamp med sol

En annan skillnad mellan vedbitar kan vara vilken svamp som bryter ner dem. De flesta vedlevande insekter är mer eller mindre beroende av svamp, och många arter lever specifikt i tickor, dvs svamparnas frukt-kroppar.

Vilken art tickan tillhör är av mycket stor betydelse för vilka insekter som kan leva av den. Men även inom faunan i en enda tickart finner man olikheter. Vissa insektsarter finns främst i solbelysta torra tickor, andra i marknära skuggade tickor, vissa föredrar stora, andra små osv.

Att spara död ved är sålunda inte bara en fråga om kubikmeter. Kvalitetskraven kan vara nog så specifika hos en del arter. Detta är viktigt att komma ihåg när vi gör naturvårds-åtgärder i skogsbruket så att vi erbjuder ett rikt smörgåsbord av olika vedtyper.

Mats Jonsell, SLU

Med fokus på skogshistoria

Vi som forskar om bevarande av biologisk mångfald i södra Sveriges skogar och arbetar inom projekt SUFOR (Uthålligt skogsbruk i södra Sverige) har en gemensam utgångspunkt: kunskap om ett områdes skogshistoria är en central del av bevarandearbetet. Ett kostnadseffektivt bevarande av biologisk mångfald bygger på att man gör rätt åtgärder på rätt plats. För att nå detta mål måste man förutom kunskap om skogshistoriken också veta vilken biologisk mångfald som finns i ett område och vilka skogstyper och strukturer som de mer krävande arterna behöver.

Utdöendeskuld – ett försummat problem!

Många skogsarter lever idag på lånad tid. De finns ännu kvar trots att deras livsmiljö i princip försvunnit. Det handlar främst om arter med mycket lång generationstid eller liten spridningsbenägenhet, till exempel en lav på ett träd som lämnats kvar efter avverkning av gammelskog. Skillnaden mellan det antal arter som finns i ett område och det som skulle funnits om artantalet varit i jämvikt med lämplig livsmiljö kallas "utdöendeskuld". Slumpmässiga faktorer kan lätt leda till att sådana s.k. reliktpopulationer försvinner från ett område.

Majoriteten av alla hotade arter i södra Sveriges skogar har numera lokala populationer som inte är långsiktigt livskraftiga. Många arter står

på ättestupans brant och vill vi rädda kvar dem krävs krafttag. Lämpliga livsmiljöer måste återskapas så snabbt som möjligt. Kunskap om skogshistoriken kan visa vad som behöver göras, och om vi har kunskap om vilka arter som finns kvar i ett område kan vi göra särskilt effektiva åtgärder. I realiteten handlar det om att minst tiofaldiga den yta som kan hysa nu rödlistade arter samt att skydda andra typer av skog än vad som normalt görs utifrån nyckelbiotopsinventeringen (t.ex. solöppna, glesa, samt i sen tid störda skogar).

Skogshistoriken visar vägen

Förekomsten av många krävande arter i ett skogslandskap styrs av den tidigare markanvändningen och av hur länge sedan denna förändrades kraftigt. Eftersom det skett dramatiska förändringar i södra Sveriges skogar under de senaste 300 åren måste tidigare markanvändning beaktas vid planering för den biologiska mångfaldens bevarande. Särskilt för svårspredda arter kan skogens historik vara viktigare än nutidens förhållanden. För bevarandet av dessa arter är det t.ex. mest kostnadseffektivt att snabbt öka den typ av gammeldrad som de senaste 100-200 åren haft störst utbredning i det skogslandskap man ska planera. I södra Sverige handlar det framför allt om riktigt gamla ädellövträd (över 150 år), sär-

skilt av ek och bok. Självklart måste det ännu finnas kvar sådana träd med krävande arter, om en kraftig ökning på en viss plats ska vara meningsfull.

Behovet av brand

Bara för några hundra år sedan var störningsregimerna i många områden i södra Sverige ganska nära de som landskapets naturliga förutsättningar skapade (vind, vattenförhållanden, brand, jordart). Störningarna skapade öppenhet på både landskaps- och beståndsnivå och var i många skogstyper den huvudsakliga skaparen av död ved. Dendrokronologisk analys av gamla tallstubbar och – i sällsynta fall – levande tallar med brandljud, visar att många skogsområden i södra Sverige brunnit vart 20-30 år fram till mitten av 1700-talet.

Mycket tyder på att ett effektivt utnyttjande av branden i naturvårdens tjänst innebär att det mesta av träden lämnas innan bränning samt att man koncentrerar den brända skogen till större områden (storleksordningen några hundratals hektar) med brandsäkra gränser. Genom att bränna flera hektar med några års mellanrum byggs efterhand större brandpåverkade områden upp. Sådana områden skulle kunna skapa förutsättningar för vissa arealkrävande arter som t.ex. tjäder och vitryggig hackspett.

Sven G. Nilsson, Per Eliasson,
Jonas Hedin, Håkan Ljungberg
och Mats Niklasson,
Lunds universitet

Kostnadseffektiv naturvård?

Skogsbruket har på kort tid och i stor skala infört nya skötselmetoder för att bevara den biologiska mångfalden. Nu är det dags att kritiskt utvärdera hur effektiva de olika metoderna är. Leder de verkligen till att de hotade organismerna överlever?

Stig Larsson och Kjell Danell vid SLU driver sedan 2001 projektet "Effektiv naturvård i den brukade skogen". Målet är att hitta maximal natur-

vårdsnytta till minsta möjliga kostnad. Projektet inriktar sig på den döda veden och de hotade insektsarter som är beroende av denna ved och är begränsat till barrskogsbältet norr om Dalälven. För att kunna studera arternas långsiktiga utveckling simulerar forskarna olika scenarier med hjälp av matematiska modeller.

I en annan del av projektet snabbtillverkas död ved av olika kvaliteter

för att sedan läggas ut på olika platser i skogslandskapet. Där kan forskarna sedan studera olika insektsarter och deras biologi samt kopplingen till förekomsten av lämplig död ved.

Det långsiktiga målet för projektet är att ge skogsbruket mer precisa verktyg för mångfaldsskötsel.

Källa: Forskning pågår från SLU

ARTDATABANKEN

DEBATT

En dag i verkligheten

Jag och några av mina vänner hade i höstas förmånen att guida ArtDatabankens personal, inklusive Johnny de Jong från CBM, i dalaskogen. En dag i verkligheten som slutade med att även de Jong fick erkänna att han var bestört.

Platsen var Oxbäcken i Mora och på en av exkursionspunkterna befann sig (oss ovetande!) en markägare som bara några dagar tidigare huggit ner träd med ringlav. Lokalen är känd av Skogsvårdsstyrelsen (SVS) sedan 15 år och har varit med som omslagsbild i Svensk Botanisk Tidsskrift. Ändå hade inte SVS klassat denna lokal som nyckelbiotop eller informerat markägaren.

Under dagen förevisades bl a en avverkning av Mellanskog där 275-åriga tallar huggits i nästan opåverkad gammelskog. På hygget strax intill hade det legat en solklar nyckelbiotop med en rad rödlistade arter. Deltagarna skakade på huvudet när de hörde att SVS inte klassat den som nyckelbiotop trots fynd av tjugtals med döda träd/lågor och signal/rödlistearter som t ex rikligt med garnlav, kattfotslav, gammelgranslav, skuggblåslav på gran, violettgrå tagellav, vedtrappmossa, skogshakmossa, mörk husmossa, rosenticka. I landskapet omkring som nu snabbt fragmenteras finns violmussling, doftskinn, dvärgbägarlav, terpentinnmossa, sågskapania, kornknutmossa, silkesporing på sälg och mycket mer.

ArtDatabanken och CBM besökte en dalaskog en dag. Själv har jag vistats där i över 20 år. Jag har nobbat i stort sett alla uppdrag gällande styrelseposter, arbetsgrupper och annat naturvårdsjobb bakom skrivbordet. Jag har varit tjänstledig från mitt jobb utan lön nästan varje sommar. Min tid har jag lagt i skogen, främst gammelskogen. Det har blivit många dagar.

De första 10-15 åren fram till mitten av 1990-talet var det slakt, slakt

Oxbäcksområdet i Mora i oktober 2001 ett färskt exempel på bristande naturvård på privat skogsmark.

och slakt. Sedan vände det. Idag är alla verbalt överens om tagen. Men när jag åker runt i samma skogar och hör detta mässande bakgrundsbrus om förbättrad naturhänsyn mår jag ganska illa. De sista fragmenten saboteras nu systematiskt och välplanerat. Träd som sparas på hyggen blåser ned och tas till ved, produktiv skog huggs medan skogar av impedimentkaraktär lämnas vid myr och bergsskravel som bevis för den nya välvilligheten osv. Snacket om enstaka misstag är larv. Förutom juridiskt skyddad skog finns det bara ytterligare två kategorier – huggen skog och ännu inte huggen skog.

FSC är inledningen på den sista träskvandringen där naturvårdarna nu går ner sig i sina naiva föreställningar om att det blivit så mycket bättre. Naturvårdarna blir med lätthet bortdribblade av skogssidans företrädare eftersom de senare vet hur ett rävspel ska spelas. Den som läst WWF:s och SNF:s nya FSC-rapport häpnar. Så mycket text till så få exempel, och så mycket försvar och undanflykter från skogsvandalerna. Under samma tid har Anders Delin plockat fram en skandallista med

Foto: Pär Johansson

över 200 platser där skogen fått stryka på foten. Och dessa exempel kommer från några få aktiva personer. Hur illa står det då inte till? Hur vore det med en rapport som granskar hur SNF och WWF skött arbetet med FSC-processen och skyddet av artrika miljöer? En granskning av SVS behövs inte, vi vet att den alltför ofta inte klarar sina uppdrag utan går skogsnärings ärenden.

En längre tid har varningsflaggan hissats från norra delen av Sverige. Men verkligheten har ändå inte nått fram till skrivbordsfolket i Stockholm och Uppsala på grund av att de inte orkar med verkligheten. ”Inga mer förstörda nyckelbiotoper på bild i Sveriges natur” utropade tidningens redaktör. Nej, det vore väl för tråkigt om SNF:s medlemmar fick se att den officiella mediabilden inte bara krackelerat, utan att den nu faktiskt rasar ner framför ögonen på oss alla – utom dem som väljer att vara blinda.

BENGT OLDHAMMER Orsa
bengt.oldhammer@telia.com

Det höjs röster om att allt inte står rätt till i skogen

ArtDatabanken har valt att ventilera bl.a. dessa frågor under sin årliga konferens i Uppsala. Är vi naturvårdare så naiva som Oldhammer skriver? Under konferensen möts den ideella naturvården, forskarna, skogsnäringen och politikerna i debatt om vad som händer i skogen!

Miljöminister Kjell Larsson delar också ut ArtDatabankens naturvårdspris samt ger sina visioner om en framtida naturvårdsstrategi.

Konferensen äger rum 23 april 2002.

Känn dina rödlistade arter

Ringlav

Titta närmare på denna vackra lav. Växer den i dina strövmarker har du något att glädjas åt.

Är betingelserna de rätta kan den bli flera decimeter lång och helt draperad sina värdräd. Dess bark spricker upp ringformigt, till skillnad från garn- och skägglavar. Det gör att bälen blir mjuk och sladdrig. I Norge kallas den för "mjuktjafs".

Denna hänglav förekommer främst i centrala och östra Sverige med tyngdpunkten i utbredningen förlagd till Norrland. Några lokaler finns även söderut, t.ex. på Gotland. Arten föredrar långsamväxande grannar vid platser med hög luftfuktighet.

Ringlav växer t.ex. i sumpskogar och i myrkanter, men dess utbredning minskar. Om denna art som faktiskt kan överleva i impediment mins-

Foto: Johan Samuelsson

Ringlav *Evernia divaricata*, en ljus gul-grå till gröngrå hänglav. Sårbar (VU)

kar, hur ska det gå för alla andra rödlistade arter med högre krav på sin livsmiljö?

Johan Samuelsson

Alla faktablad över rödlistade arter finns på ArtDatabankens hemsida.

Ännu fler medarbetare vid ArtDatabanken

Mats Hjertson

är vår nya ansvarige för fyndregistrering och arbetar framförallt med observationsuppgifter rörande rödlistade arter; databashantering, kvalitetssäkring etc. Mats är botanist inriktad på växtsystematik, med kärlväxter som specialitet. Han är aktiv internationellt inom IUCN's expertgrupp för familjen Cactaceae (kaktusar).

med storsvampar; insamling av information, bedömningar, analyser samt kontakter med allmänhet, myndigheter och näringar. Han kommer också att medverka i Svenska artprojektet, framför allt rörande svampar.

Oskar Kindvall

arbetar med olika typer av analyser av rödlistade arters utbredning, framtidsutsikter, hotbild och relationer till omvärldsfaktorer (landskapsstruktur, biotoper och väder). Oskar är docent i ekologi (med inriktning mot naturvårdsbiologi) och har främst äg-

Hjalmar Croneborg

kommer närmast från Länsstyrelsen på Gotland där han bl.a. arbetade med reservatsbildning, restaurering av slättermarker, skogsfrågor, hantering av miljöstöd till jordbrukare och GIS-frågor. Hjalmar har ett brett naturvårdskunnande och ett stort intresse för många olika organismgrupper. Han arbetar i första hand

nat sin forskning åt storskalig populationsdynamik, spridningsbiologi och modeller för sårbarhetsanalyser. Han arbetade tidigare på Institutionen för entomologi vid SLU. Oskar är även expert på insektsgruppen hopprätvingar (Orthoptera), d.v.s. gräshoppor, syrsor och vårtbitare.

ArtDatabanken

ArtDatabanken finns liksom CBM i Naturicum på Ultuna. Det är en särskild enhet inom SLU, gemensam med Naturvårdsverket.

ArtDatabankens utåtriktade verksamhet består bl.a. av böcker, informationsmaterial och den årliga konferensen Flora- och faunavård.

Kontaktperson:

Johan Samuelsson
Box 7007
750 07 Uppsala
www.artdata.slu.se

E-post

Johan.Samuelsson@artdata.slu.se

Kvinna och skogsägare

Kvinnor värdesätter sitt skogsinnehav minst lika högt som män. I vissa avseenden faktiskt högre, som t.ex. när det gäller möjligheterna att använda skogen för rekreation, för boende och till husbehovsvirke och ved, liksom möjligheten att genom skogsfastigheten kunna hålla kontakt med släkt och vänner. Som inkomstkälla och för jakt och fiske är skogen lika viktig för män och kvinnor.

Uppgifterna baseras på en enkätstudie där totalt 1 500 män och kvinnor fick svara på frågor om sitt skogsägande. Tillsammans med Dianne Wästerlund har Gun Lidestav, SLU, sammanställt resultaten i en ny bok. Där ingår även intervjuer med kvinnliga skogsägare, liksom skogsägande kvinnors egna berättelser om fastigheten och nyttjandet av skogen.

Det finns 126 000 kvinnliga skogsägare i landet, vilket betyder att en dryg tredjedel av skogsägarna i Sverige är kvinnor. Ända fram till 1970-talet var det framför allt söner som tog över skogen. Först under de senaste decennierna har det skett en markant förändring. Numera tar syskonen ofta över gemensamt.

Boken är utgiven av LRF Skogsägarna, Stockholm.

Källa: Notiser från SLU

Nya böcker om naturvård

Det har kommit två nya böcker om hur man bäst kan bevara biologisk mångfald i skog och andra marktyper i Europa. De är publicerade av EU-projektet Naconex och kan fritt beställas från Pro Natura, Tråringen 66, 416 79 Göteborg eller via e-post: pro.natura@pro-natura.net.

Några spännande rubriker ur böckerna: Managing veteran trees in historic open spaces, A self financing nature reserve, Inventory methods in relation to landscape history and structure, Management of reproducing zones for amphibians.

Mer om projektet kan man läsa på hemsidesadressen: www.pro-natura.net/naconex/.

Johan Samuelsson

Allt om bränning av skog

SkogForsk har gett ut en handbok i bränning, gjord av Jan-Olov Weslien. Den vänder sig till personer i skogsbruket som ska välja ut och förbereda objekt för bränning samt till dem som ska genomföra bränningen, eftersläckningen och uppföljningen. I boken kan man läsa hur man med dagens teknik förbereder och utför bränning i naturvårdande syfte. Här får du svar på de flesta av dina frågor

om du funderar på hur det går till att bränna skog och vilka vertyg du behöver. Boken är mycket detaljerad och praktiskt inriktad med färgbilder och förklarande skisser. Priset för dessa informationsrika 50 sidor är 150 kr och beställning kan göras hos SkogForsk (www.skogforsk.se). E-post: skogforsk@skogforsk.se. Tel 018-18 85 50.

Husdjur: arv och kultur

I en ny bok från CBMs skriftserie: "Sveriges lantraser — kultur och genetik" (117 sidor) ger Susanne Gustafsson och Peter Thorén en översikt av de svenska lantraserna, lantrasföreningarna och de genetiska aspekter som man måste ta hänsyn till i arbetet med bevarandet av våra gamla husdjur. Författarna ger en ingående skildring av de problem som man kan stöta på i arbetet med att bevara så små populationer av djur som de flesta lantraserna utgör.

Skriften är ett samarbete mellan Centrum för biologisk mångfald (CBM) och WWF och kan ses som ett led i arbetet för ett nationellt husdjursgenetiskt program.

Boken kostar 80 kr (inkl. moms) och kan beställas från SLU Publikationstjänst (telefon: 018-67 11 00; e-post: publikationstjanst@slu.se).

För sakfrågor vänd er till Mats Höggren, CBM, tel: 018-67 13 93, e-post: mats.hoggren@cbm.slu.se.

CBM

Det går utför med naturvärden i skogen

Jag har gått i skogen sedan 1950 och arbetat ideellt med naturvård i 20 år, i skogar i Hälsingland, Gästrikland, Härjedalen och Åsele lappmark, och lite i Uppland, Dalarna och Norrbotten. Jag har läst statistik och rapporter från Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket, skogsvetenskapliga arbeten och skogstidningar. Jag har tagit del av många föreningsmedlemmars erfarenheter.

Hur det går med skogens naturvärden kan beskrivas ur två olika perspektiv. Det första är människans: Vi betraktar vad vi har gjort. Vi har skaffat oss ökade kunskaper. Vi har ökat anslagen för säkerställande. Reservatsarealerna har vuxit. Det andra perspektivet är de hotade arternas. De ser vad vi inte har gjort. Vi har inte stoppat skövlingen av deras skogar.

Närings-, regeringen, myndigheterna och nästan alla massmedia väljer människans perspektiv. Jag väljer de hotade arternas perspektiv och ser att det går utför. Större arealer skog med höga naturvärden avverkas än de som sätts i reservat. Arealen skog med höga naturvärden minskar. Framtidsutsikterna för de hotade arterna försämras.

Exempel på utförlöpan

År 2000 tröttnade ideella naturvårdare på att passivt åse den negativa utvecklingen. *Nätverket för Naturvård i Svensk Skog* bildades. Vi kan inte visa hela sanningen, men vi kan samla exempel på dålig naturvård i skogen. Vi har nu ett par hundra exempel från hela landet*, bl.a. följande.

- Ett gammelskogsområde vid Arvilden, V om Sorsele med minst 7 rödlistade arter, avverkades 1998.
- År 2000 gjordes en ny väg in i skogen på Storberget, 4 mil N om Vilhelmina, för avverkning. De fyra områden, vardera ca 15 ha stort, som har avverkningsanmälts, hyser 14, 13, 10 resp. 10 rödlistade arter.
- År 1997 i Skellefteå kommun befanns 2,8 procent av den produktiva skogen ha så höga naturvärden att

den borde tas undan från skogsbruk. Andelen skyddad skog var då 0,48 procent. I slutet av år 2000 har 400 hektar av de tänkta reservatskogarna avverkats, medan bara 240 ha har fått skydd. Andelen skyddad skog har ökat till 0,55 procent.

- Under år 2000 avverkades minst en hektar av Moras finaste tallnurskog vid Åsklitten. 350-åriga tallar med brandljud och torrakor med bohål avverkades.
- I januari 2002 har en 20 ha stor nyckelbiotop i Dalby, Torsby, avverkningsanmälts. I området finns gräddticka, vitpudrad svartspik, violettgrå tagellav och brunpudrad nållav. Länsstyrelsen kan inte göra reservat av då det är för litet och pengar saknas. SVS kan inte göra något då det är för stort.
- År 2002 avverkades 8 ha av ett planerat naturreservat på 27 ha i Kärnås, Knätte socken i Ulricehamn. Naturskyddsföreningen bedömer området som den intressantaste barrskogen i kommunen.

Naturskogen försvinner

En grov uppskattning av var de höga naturvärdena finns är att identifiera skog som är 25 år äldre än lägsta slutavverkningsålder och har stått orörd under de senaste 25 åren (SNV rapport 4707, sid. 53). Enligt denna definition fanns 1991 endast 830 000 hektar "naturskog" kvar, förutom fjällnära skog och reservat. Detta är 3,8 procent av skogsarealen. Siffran torde i dag vara lägre. Bevarandemålet fram till 2010 är enligt Miljömålspropositionen att avsätta ytterligare 900 000 hektar skog. Vi tycks redan ha missat det målet.

Knappt en procent av skogen klassas som nyckelbiotop. Inte ens denna del klarar sig undan avverkning.

Dålig kvalitet på avsättningar

I utvärderingen av Skogspolitiken, SUS 2001, meddelande 2-2002, sid. 32, uppges att storskogsbrukets av-

Foto: Anders Delin

sättningar för naturvård endast till en tredjedel håller nyckelbiotopkvalitet och inom små- och mellanskogsbruk är det endast en sjättedel (sid. 21).

Påståendet att det går utför med naturvärden i skogen bekräftas – i omvända ordalag – i SUS 2001, meddelande 1-2002, sid. 162: "Skogspolitiken främsta effekt på den biologiska mångfalden är därför att utarmningstakten av den biologiska mångfalden väsentligt bromsats".

Blindbäck i örtagård

Det nationella miljömålet i skogen hotas av avverkningar i blindo. Förslag till metoder för att stoppa utarmningen har framkastats. Man kunde granska samtliga avverkningsanmälningar ur naturvårdssynvinkel. Man kunde stoppa avverkning av gammal skog i väntan på att den inventeras, speciellt gammal skog som aldrig har varit kalhuggen.

Skogsstyrelsen basunerar ut att skogsnäringsen har klarat miljömålet bra. Massmedia granskar inte detta utan för det positiva budskapet vidare. Opinionen dövas. Utvecklingen blockeras.

Sanningen är att läget kontinuerligt försämras för de hotade arterna i skogen och att miljömålet i skogen håller på att gå förlorat.

Anders Delin

*Hela exempelsamlingen finns att se på Dala-Demokraternas nätupplaga, under "Greider".

Posten månar om miljön

Ett av årets nya frimärken föreställer fiskgjusen. Fågeln har blivit vald av Sveriges Ornitologiska Förening till årets riksinventeringsart. Dess känslighet för störning från mänskligt friluftsliv i örrika sjöar är ett potentiellt hot. Den är även känslig för försurning och miljögifter. Arten har huvuddelen av det europeiska beståndet i Sverige, så posten önskar att den ska få extra uppmärksamhet i och med frimärket.

Låga risker med höga stubbar

För att gynna den biologiska mångfalden ska mängden död ved ökas i skogen. Inom skogsbruket finns det en oro för att det ska leda till större skador av granbarkborre. Denna skadeinsekt lägger nämligen sina ägg i färsk, död ved av gran. Forskare vid SLU och SkogForsk har studerat vilken typ av död ved granbarkborren helst angriper.

-Högstubbar koloniserar inte av granbarkborrar i någon stor utsträckning, speciellt inte om de lämnas vid höstavverkning. Vindfällan av gran är däremot mycket mer attraktiva, säger Martin Schroeder vid SLU.

Detta innebär att skogsägare som sparar död ved i form av högstubbar av gran inte riskerar följdangrepp av granbarkborre på levande träd. Högstubbar används av åtskilliga rödlistade arter, men det finns arter som inte klarar sig med enbart högstubbar. Därför bör man även spara annan sorts död ved, både av gran och av andra trädslag.

Källa: Notiser från SLU

Ekarna stressas ihjäl

Ekarna i alla åldrar drabbades i slutet av 1980-talet av en sjukdom med snabb utveckling. Såväl gamla, vackra ekar i parkmiljö som yngre, planterade träd i skogen dog. Denna så kallade "hastiga ekdöd" anses vara utlöst av tre mycket kalla vintrar i rad med barfrost och långvarig tjäle. Angrepp av svamp i innerbarken, som försvagats eller dödats av extrem kyla, kan ha varit en bidragande faktor.

Den stressbetingade sjukdomen "ekdöd med långsamt förlopp" började att uppträda några år senare, under 1990-talet. Hela grenar vissnade och vattskott, dvs. ettårsskott från stammen, bildades innan träden till slut dog. På kraftigt påverkade träd fann man spår av tidigare stamskador, men även pågående angrepp av svampen honungsskivling.

Orsakerna till sjukdomen är inte helt klarlagda, men senare års forskning pekar på att områden med kraftig variation i grundvattennivå eller hög lerhalt har drabbats mer. Den utlösande stressfaktorn anses i de flesta fall vara torka. Tillståndet för de stressade träden kan sedan förvärras genom angrepp av vissa svampar eller insekter. Det är inte första gången som denna typ av ekdöd har härjat i Europa under 1900-talet. Tidigare rapporter beskriver perioder med ekdöd av lika stor regional och tidsmässig omfattning som nutidens. Läs mer i SLU Moviums Gröna Fakta nr 7/2000 "Ekdöden och andra hot mot våra träd" som kan beställas på 040-41 52 06.

Källa: Notiser från SLU

Öländska almar kan bli Europas räddning

Nio europeiska länder deltar i ett forskningsprojekt där man hoppas hitta botemedlet mot almsjukan, svampsjukdomen som håller på att slå ut praktiskt taget hela almbeståndet i både Europa och Nord-

amerika. Från svensk sida deltar Skogsstyrelsen i det europeiska forskningsprojektet och en genbank håller på att byggas upp på ön Tännö i Småland. Förhoppningen är att man ska hitta kloner som almsjukan inte biter på. I Sverige har Öland, Gotland och den jämtländska fjällvärlden klarat sig utan större angrepp av almsjukan. Man försöker nu ta reda på vad det beror på genom att studera almarnas ursprung, släktskap och genetiska struktur. Sticklingarna på Tännö följs med stort intresse av de europeiska forskarna i en gemensam databas.

Källa: Östra Smålands Tidning

Biodiverse direkt till Dig!

Biodiverse från Centrum för biologisk mångfald kommer ut med fyra nummer per år. OBS! Tidningen är gratis! Om du inte redan får tidningen är det bara att fylla i denna talong och skicka den till:

Biodiverse, SLU Publikationstjänst, Box 7075, 750 07 Uppsala.
Telefax: 018 - 67 35 00 E-post: Publikationstjanst@slu.se

Namn _____

Adress _____

Postadress _____

Planer på nätet

Sveaskog publicerar nu ekologiska landskapsplaner på sin webbplats. Gå in och titta på internetadressen www.sveaskog.se/skogsbruk/ekologi/omplan/panetet.asp.

Planerna publiceras för att inbjuda till dialog med intresserade.

Leva med rovdjur

För att öka kunskapen om våra stora rovdjur lanserar nu WWF och Studieförbundet satsningen "Att leva med rovdjur" som på bred front ska spridas via studiecirklar och skolor. I en broschyr kan läsaren ta del av WWFs syn på rovdjursfrågor och få exempel på hur människor och rovdjur kan samexistera. Annat studiematerial kommer också att tas fram. För mer information kontakta WWFs rovdjursansvarige: Lotta Samuelsson 08-624 74 36.

Blåeld, Echium vulgare.

Nattljus, Oenothera biennis.

Sandvita, Berteroa incana.

Sandmarker i Skåne

I maj anordnas ett seminarium som vill belysa sandmarkernas värden ur främst flora- och insektsynpunkt. Vilka förhållanden ger den största artrikedomen och hur ska markerna skötas? Seminariet ska ge svar på vilka krav på miljön som de sandmarkslevande växterna och insekterna har. Ett par områden i den sandiga Vomb-sänkan besöks där olika successioner och deras betydelse för växter och insekter studeras. Seminariet arrangeras av Lunds kommun i samarbete med CBM och Region Skåne.

Plats och tid: Torna Hällestad (utanför Lund) den 17 maj 2002 kl 9-16.

Mer information kan fås av Peter Johnsen tel: 046-35 52 76, e-post: peter.johnsen@lund.se.

Fler och fler i mångfaldens tjänst

I januari startade CBMs internationella magisterprogram i biologisk mångfald. Studenter av tio olika nationaliteter har kommit till Sverige för att delta i det unika programmet. De ska läsa en rad olika kurser med stor ämnesbredd: från avancerad teoretisk bevarandebiologi till ekonomi och samhällsutveckling. Stor tyngd viks även på kommunikationsfärdigheter som till exempel skrivande, hemsidesproduktion och annat informationsarbete.

Under programmets andra år återvänder deltagarna till sina hemländer och genomför ett forskningsprojekt på 40 poäng. Nästa års projekt kommer bland annat att handla om att söka en lösning på konflikten mellan elefanter och befolkningen kring nationalparker i Kenya, att undersöka faktorer i bevarandet av traditionella lantraser av grödor i Nepal, och att söka hållbara inkomstkällor ur Sydamerikas regnskogar.

Växande nätverk

Programmet har väckt ett enormt intresse utomlands med mer än två-

hundra ansökningar från 46 länder. Intresse för programmet har inte varit lika stark bland svenska studenter. En förklaring kan vara att programmet kräver två års fördjupning efter kandidatexamen istället för ett år som är standard vid svenska universitet. Men allt eftersom arbetsmarknaden blir mer internationaliserad så växer möjligen efterfrågan för denna

typ av program, som samtidigt erbjuder både bredare och djupare kunskap, även bland svenska studenter. En sak är säker, och det är att det finns ett växande nätverk av "biodiversitetsapostlar" som kämpar för den biologiska mångfalden i alla hörn av världen.

Veronika Areskoug, CBM

FRÅN CENTRUM FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

Mångfaldskonferensen 2002

Årets Mångfaldskonferens kommer att gå av stapeln 17–18 oktober i Malmö och ha temat integration och biologisk mångfald. Ytterligare information kommer att presenteras på CBMs hemsida (www.cbm.slu.se) och i kommande nummer av Biodiverse.

Om människan och djuren

Årets etnobiologisymposium kommer att beröra människans förhållande till husdjuren och hållas på Skansen i Stockholm 11–13 juni. Symposiet kommer att bestå av föreläsningar, studiebesök, exkursioner och måltider.

Mer information kan fås från Viveka Höglund, Skansen (tfn 08-442 81 22; fax: 08-442 82 84; viveka.hoglund@skansen.se) eller CBMs hemsida (www.cbm.slu.se).

Nya Abisko naturum

I sommar invigs en ny utställning om natur och kultur i Abisko naturum. Det är Länsstyrelsen i Norrbotten som håller i produktionen. Abisko nationalpark är bl a känd för sin rika flora och den vackra kanjon som ligger alldeles intill turiststationen och naturum. Utställningen kommer att

visa på de ekologiska sambanden i fjällan. Bland annat kommer besökarna att kunna se hur lämlarna lever under snön, i det subnivala rummet. Den nya utställningen invigs den 5 juli 2002. I samband med det öppnas även en ny hemsida på internet: www.abiskonaturum.nu.

CBM:s personal

Adress: CBM, Box 7007, 750 07 Uppsala

	Telefon
Malin Almstedt	018 - 67 21 35
Veronika Areskoug	018 - 67 21 35
Åke Berg	018 - 67 26 24
Åsa Berggren	018 - 67 22 61
Anna Burman	070 - 314 67 10
Torbjörn Ebenhard	018 - 67 22 68
Urban Emanuelsson	018 - 67 27 30
Mats Höggren	018 - 67 13 93
Eva Jansson	040 - 41 52 15
Sonja Jansson	018 - 67 22 63
Johnny de Jong	018 - 67 10 71
Katarina Perälä	018 - 67 22 60
Ulla-Britt Petersson	018 - 67 34 12
Börge Pettersson	018 - 67 27 44
Carl-Gustaf Thornström	018 - 67 27 17
Håkan Tunón	018 - 67 25 91
Jens Weibull	040 - 41 55 31

Telefax: 018 - 67 35 37

E-post
Malin.Almstedt@cbm.slu.se
Veronika.Areskoug@cbm.slu.se
Åke.Berg@nvb.slu.se
Åsa.Berggren@cbm.slu.se
Anna.Burman@cbm.slu.se
Torbjorn.Ebenhard@cbm.slu.se
Urban.Emanuelsson@cbm.slu.se
Mats.Hoggren@cbm.slu.se
Eva.Jansson@cbm.slu.se
Sonja.Jansson@nvb.slu.se
Johnny.de.Jong@cbm.slu.se
Katarina.Perala@nvb.slu.se
Ulla-Britt.Petersson@nvb.slu.se
Borge.Pettersson@cbm.slu.se
Carl-Gustaf.Thornstrom@cbm.slu.se
Hakan.Tunon@cbm.slu.se
Jens.Weibull@cbm.slu.se

Nytt stipendium för bevarandet av nordiska djurarter

Skånes Djurpark fyller 50 år och utlyser därför ett nytt årligt stipendium för "Arbete för Bevarandet av Nordiska Djurarter" på 25 000 kronor. Syftet är att gynna aktivt arbete med bevarandet nordiska djurarter. Ansökningarna granskas av en kommitté bestående av representanter från CBM, Svenska Djurparksföreningen, SNF, WWF, Sveland Försäkringar och Stiftelsen Skånes Djurpark. Stipendiet sökes senast den 30 april.

För mer information, se www.skanesdjurpark.se eller kontakta Stiftelsen Skånes Djurpark (e-post: info@skanesdjurpark.se, telefon: 0413-55 30 60).

Redaktion

Anna Burman och Håkan Tunón.

Telefon 018 - 67 10 00 Telefax 018 - 67 35 37

E-post Anna.Burman@cbm.slu.se

Ansvarig utgivare Urban Emanuelsson, CBM

CBM:s hemsida: www.cbm.slu.se

Tryck: Reklam & Katalogtryck AB. 4500 ex. ISSN 1401-5064 © Biodiverse Respektive författare står för innehållet i sina artiklar.

Prenumerationer

SLU Publikationstjänst, Box 7075, 750 07 Uppsala
Fax: 018 - 67 35 00, tel: 018-67 11 00
E-post: Publikationstjanst@slu.se